

ТАКСОНОМІЯ ССАВЦІВ СХІДНО-КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ*

Єдине на сьогодні спеціальне зведення щодо теріофауни Східних Карпат (Сокур, 1952) тепер має в основному історичне значення. За останнє десятиліття відбулись суттєві зміни у поглядах на таксономію ссавців східноєвропейської фауни, значних змін зазнали і наші уявлення про склад теріофауни Східних Карпат. Все це вимагає укладання контрольного списку теріофауни, що відповідає сучасним уявленням про систематику ссавців та склад фауни регіону.

В основі цього списку — таксономічна схема, що прийнята у зведенні І. Павлінова та О. Россолімо (1987), з відповідними чисельними корективами, що більш докладно висвітлені у циклі наших оригінальних розробок (напр., Загороднюк, 1992), частково цитованих у огляді літератури. У наведеному нижче контрольному списку вказані наукова та українська назва таксону, поширені синоніми, коментарі щодо таксономії та наявності виду у фауні заповідника чи його околиць. При наявності спеціальних публікацій з описами того чи іншого виду (роду, родини) на них у тексті дано відповідні посилання.

До списку включено види, що закономірно перебувають на заповідних ділянках протягом принаймні одного сезону. Це обмежує наведений нижче список тими видами, які є типовими природними мешканцями аналізованих заповідних територій. Людина, собаки, коні, коти, вівці тощо, хоча іноді перебувають у межах заповідних екосистем тривалий час і суттєво впливають на них, тут не розглядаються. Однак це не означає повне нехтування при аналізі фауни її адвентивною частиною: у відповідні розділи цього огляду включено дані щодо поширення та чисельності *Mus*, *Rattus*, *Ondatra* та ін.

Soriciformes seu Insectivora — Комахоїдні

Таксономічно різноманітна група ссавців, з яких тільки крит та мідія звичайна є типовими мешканцями всіх типів біотопів; докладно описана у циклі праць Г. Сенік (1964–1974) та інших (Рудишин, 1963; Киселюк, 1990; Мишта, 1993; Полушина, 1993).

Родина Erinaceidae Fisher, 1814 (їжакові) — представлена єдиним видом.

1. *Erinaceus concolor* Martin, 1838 (їжак білочеревий) — почасти необґрунтовано відносять до *E. europaeus* L.; поширений синонім — *E. roumanicus* Bag.-Nam. (Загороднюк, Мишта, 1995). Звичайний вид рівнин та передгір'їв, синантроп, у гірських масивах відсутній.

Родина Soricidae Fisher, 1814 (мідичеві, або землерийки). В цілому багаточисленна і широко розповсюджена у регіоні група ссавців (Рудишин, 1963; Сенік, 1964; Полушина, 1993).

2. *Sorex alpinus* Schinz, 1837 (мідича альпійська) — відносно рідкісний добре досліджений вид, в Україні — тільки у Карпатах (Опалатенко, 1960; Сенік, 1967); VI категорія ЧКУ.
3. *Sorex minutus* Linnaeus, 1766 (мідича мала) — звичайний нечисленний вид регіону.
4. *Sorex araneus* Linnaeus, 1758 (мідича звичайна) — фоновий вид дрібних ссавців практично усіх районів та типів біотопів (Сенік, 1972).

* Автори цього розділу — І. Загороднюк та В. Покин'ячерета

5. *Neomys fodiens* (рясоніжка водяна, або кутора велика) — звичайний нечисельний вид, найбільш тісно серед мідичевих пов'язаний з водою.
6. *Neomys anomalus* Cabrera, 1907 (рясоніжка мала) — нечисельна, найбільш звичайна у горах; у старій літературі поширена назва *N. milleri* Mottaz, 1907; III кат. ЧКУ.
7. *Crociodura leucodon* (Hermann, 1780) (білозубка білочерева) — рідкісний вид регіону, з території КБЗ невідомий, хоча можливі знахідки на рівнинних ділянках.
8. *Crociodura suaveolens* (Pallas, 1811) (білозубка мала) — типово степовий вид, у регіоні рідкісний; тяжіє до садиб; в КБЗ одиничні знахідки у «Долині нарцисів» та в Угольці.

Родина Talpidae Fisher, 1814 (кротові) — представлена єдиним видом.

9. *Talpa europaea* Linnaeus, 1758 (кріт європейський) — один з найчисленніших видів ссавців регіону; у гірських районах поширена особлива дрібна форма, яку інколи відносять до групи кавказько-балканських *Talpa caeca* Savi, 1822 (Сеник, 1965, 1974).

Vespertiliiformes seu Chiroptera — Кажани, або рукокрилі

Специфічна група тварин, що, як і гризуни, є таксономічно найбагатшим рядом карпатської теріофауни, більшість видів рідкісні (Абеленцев, 1950; Абеленцев та ін., 1956, 1968–1970; Крочко, 1964–1993; Ткач, 1987; Покин'єчерета, 1990–1995; Загороднюк, Ткач, 1996).

Родина Rhinolophidae Gray, 1825 (підковоні) — два види, ймовірні знахідки *R. euryale* Blasius, 1853 (Zagorodnyuk, 1997), що відомий з прилеглих областей Румунії, Угорщини та Словаччини.

10. *Rhinolophus hipposideros* (Bechstein, 1800) (підковоніс малий) — звичайний, але малочисельний вид, типовий мешканець підземних порожнин; II кат. ЧКУ (Татаринів, 1972).
11. *Rhinolophus ferrumequinum* (Schreber, 1774) (підковоніс великий) — те саме, чисельність цього виду менша, з роками скорочується (Крочко, 1965; Zagorodnyuk, 1997).

Родина Vespertilionidae Gray, 1821 (лиликові) — 20 видів восьми родів, більшість з яких відомі за одиничними знахідками на зимівлі (Крочко, 1973, 1988; Покин'єчерета, 1995).

12. *Miniopterus schreibersii* (Kuhl, 1819) (довгокрил звичайний) — колись чисельний вид, який зник фактично у нас на очах: у штольні «Довгаруна» ще в 1990 р. — колонія близько 200 особин, а з 1994 — жодної реєстрації (Покин'єчерета, 1991); II кат. ЧКУ.
13. *Myotis blythii* (Tomes, 1857) (нічниця гостровуха) — звичайний вид-домінант у зимових підземних скупченнях кажанів; екологічно та морфологічно подібний до наступного виду.
14. *Myotis myotis* (Borkhausen, 1797) (нічниця велика) — те саме, що для *Myotis blythii*, але поширення сягає далі на північ; один з найкраще досліджених видів (Крочко, 1964).
15. *Myotis (Paramyotis) bechsteinii* (Kuhl, 1818) (нічниця довговуха) — дуже рідкісний вид кажанів України та Східних Карпат (Крочко, 1975, 1990; Покин'єчерета та ін., 1997); III кат. ЧКУ.

16. *Myotis (Isotis) nattereri* (Kuhl, 1818) (нічниця війчаста) — дуже рідкісний вид кажанів у фауні України, відомі знахідки на суміжних до Східних Карпат територіях; III кат. ЧКУ.
17. *Myotis (Selysius) mystacinus* (Kuhl, 1819) (нічниця вусата) — малочисельний, але характерний для регіону вид, регулярно реєструється на зимівлі при обліках кажанів у печерах.
18. *Myotis (Selysius) brandtii* (Eversmann, 1845) (нічниця Брандта) — досі не зареєстрований в Україні вид, який зустрічається у прилеглих до Українських Карпат регіонах, дуже подібний до попереднього виду.
19. *Myotis (Selysius) emarginatus* (Geoffroy, 1806) (нічниця триколірна) — рідкісний вид, який в основному реєструють під час зимових обліків у печерах; III кат. ЧКУ.
20. *Myotis (Leuconoe) dasycneme* (Boie, 1825) (нічниця ставкова) — надзвичайно рідкісний в Україні вид (Загороднюк, Ткач, 1996); відома єдина знахідка у Закарпатті, можливі знахідки у Прикарпатті; III кат. ЧКУ.
21. *Myotis (Leuconoe) daubentonii* (Kuhl, 1819) (нічниця водяна) — взимку рідкісний, влітку звичайний та фоновий вид кажанів річкових долин, насамперед у передгір'ях.
22. *Plecotus auritus* (Linnaeus, 1758) (вухань звичайний) — звичайний, але малочисельний вид Східних Карпат та прилеглих рівнин, зрідка реєструється на зимівлях.
23. *Plecotus austriacus* (Fischer, 1829) (вухань австрійський) — те саме.
24. *Barbastella barbastellus* (Schreber, 1774) (широковух європейський) — рідкісний вид, на зимівлі реєструється регулярно; III кат. ЧКУ.
25. *Nyctalus leisleri* (Kuhl, 1818) (вечірниця мала) — дуже рідкісний вид регіону; III кат. ЧКУ.
26. *Nyctalus noctula* (Schreber, 1774) (вечірниця дозирна, або руда) — звичайний нечисельний вид для річкових долин та передгірних широколистяних лісів.
27. *Pipistrellus pipistrellus* (Schreber, 1774) (нетопир карликовий) — рідкісний вид.
28. *Pipistrellus nathusii* (Keyserling, Blasius, 1839) (нетопир Натузюса) — рідкісний вид.
29. *Vespertilio murinus* Linnaeus, 1758 (лилик двоколірний) — рідкісний майже не досліджений вид кажанів Карпатського регіону.
30. *Eptesicus serotinus* (Schreber, 1774) (кажан пізній) — фоновий вид більшості місцевостей у літній час.
31. *Eptesicus nilssonii* (Keyserling, Blasius, 1839) (кажан північний) — відомий з Українських Карпат тільки за трьома згадками, карпатська популяція ізольована від поліських (Покин'ячереда та ін., 1997).

Caniformes seu Carnivora — Хижи

Ряд представлений 15 видами чотирьох родин; їх біологія та поширення досліджені в цілому добре (Турянин, 1974, 1975; Довганич, 1986).

Родина Canidae Fischer, 1817 (собачі) — представлена двома видами.

32. *Canis lupus* Linnaeus, 1758 (вовк) — переважно транзитний вид (Колюшев, 1958); МЧК, в Україні «чисельність регулюється» (ЧКУ).
33. *Vulpes vulpes* (Linnaeus, 1758) (лис звичайний) — повсюдно, багаточисельний вид усіх типів екосистем регіону.

Родина Ursidae Fischer, 1817 (ведмежі) — єдиний вид; у Карпатах — ізольована ділянка ареалу.

34. *Ursus arctos* Linnaeus, 1758 (ведмідь бурий) — поширений тільки у горах, в цілому нечисленний, але досі звичайний вид (Слободян, 1975, 1988; Слободян, Гуцуляк, 1976).

Родина Mustelidae Fischer, 1817 (кунові) — одна з найбагатших за числом видів (10) родин ссавців Карпат (Полушина, 1955; Абеленцев, 1968).

35. *Martes foina* (Erxleben, 1777) (куна кам'яна, або білодушка) — відносно рідкісний, схильний до антропоценозів, реєструється не регулярно.

36. *Martes martes* (Linnaeus, 1758) (куна лісова) — звичайний вид регіону.

37. *Mustela nivalis* Linnaeus, 1766 (ласка) — звичайний, а у роки розмноження мишей — багаточисельний вид, зустрічається повсюдно.

38. *Mustela erminea* Linnaeus, 1758 (горностай) — звичайний вид, IV кат. ЧКУ.

39. *Mustela lutreola* (Linnaeus, 1761) (норка європейська) — останніми десятиліттями дуже рідкісний вид, який, як вважається, витісняється наступним видом; II кат. ЧКУ.

40. *Mustela vison* Schreber, 1777 (норка американка) — інтродукований вид, природна популяція якого тримається у цілому за рахунок відтоку вольєрних штучних популяцій.

41. *Mustela (Putorius) evermanni* Lesson, 1827 (тхір степовий) — рідкісний вид, що може мешкати у східних передгір'ях, в цілому поширення пов'язане з поширенням ховрахів.

42. *Mustela (Putorius) putorius* Linnaeus, 1758 (тхір чорний) — досить рідкісний схильний до синантропізму вид, біля осель чисельність вища.

43. *Meles meles* (Linnaeus, 1758) (борсук звичайний) — відносно звичайний нечисленний вид як рівнин, так і гірських районів, зберігся в основному у горах; II кат. ЧКУ.

44. *Lutra lutra* Linnaeus, 1758 (видра річкова, або відниха) — звичайний тісно пов'язаний з річками вид, чисельність невелика, «регулюється» місцевим населенням; II кат. ЧКУ.

Родина Felidae Fischer, 1817 (котячі) — представлена двома видами (Турянин, 1988 а, б).

45. *Felis sylvestris* Schreber, 1777 (кіт лісовий) — останнім часом рідкісний вид; природна популяція «розбавлена» генами домашніх котів; I кат. ЧКУ (Турянин, 1973, 1979).

46. *Lynx lynx* (Linnaeus, 1758) (рись звичайна) — зберігся в глухих кутках суцільних лісових масивів біля верхньої межі лісу, чисельність дуже низька; II кат. ЧКУ; (Турянин, 1966; Turyanin, Koljushev, 1968).

Cerviformes seu Artiodactyla — Ратичні або копитні

Група добре вивчена як основна складова так званої «мисливської» фауни (Турянин, 1974, 1975а; Довганич, Луговой, 1984; Довганич, 1989 та інші).

Родина Suidae Gray, 1821 (кабанячі) — єдиний вид.

47. *Sus scrofa* Linnaeus, 1758 (кабан дикий) — чисельний і поширений вид, щільність висока у всіх гірсько-лісових масивах (Довганич, 1996).

Родина Cervidae Goldfuss, 1820 (оленячі) — основа дуже поширеного у гірських районах мисливства, обидва наявні види є традиційними об'єктами полювання у Карпатах.

48. *Cervus elaphus* Linnaeus, 1758 (олень благородний) — досить численний вид крупних ссавців, поширення якого в основному пов'язане з гірськими лісами (Довганич, 1993б).
49. *Capreolus capreolus* (Linnaeus, 1758) (козуля європейська) — звичайний вид практично усіх районів Східних Карпат (Довганич, 1995).
50. *Alces alces* (Linnaeus, 1758) (лось) — можливі заходи у Прикарпаття.

Родина Bovidae Gray, 1821 (маржинові) — у дикому стані в регіоні зникли в історичні часи (тур, зубр).

51. *Bison bonasus* (Linnaeus, 1758) (зубр) — зубри реінтродуковані у деяких гірських районах, однак такі популяції звичайно пильно охороняються та штучно підтримуються.

Muriformes seu Rodentia — Мишоподібні або гризуни

Найчисельніший ряд, представлений у регіоні 25 видами шести родин; серед багатьох груп описані види-двійники, останніми роками суттєвих змін зазнали погляди на таксономію та номенклатуру багатьох «звичайних» видів. Карпатським гризунам присвячено чимало спеціальних і оглядових публікацій (Емельянов та ін., 1987; Корчинський, 1988; Загороднюк, 1992; Загороднюк, Песков, 1993; Емельянов, Загороднюк, 1993).

Родина Sciuridae Fischer, 1817 (вивіркові) — типовим для Карпат видом є тільки вивірка, ховрахи зустрічаються тільки у передгір'ях; чисельні пропозиції та спроби (ре?)інтродукції альпійського сурка невдалі (Турянин, 1986; Довганич, 1992, 1993а).

52. *Sciurus vulgaris* Linnaeus, 1758 (вивірка звичайна або білка) — звичайний вид; мінливість висока, і цьому звичайно надають таксономічного значення, характерна для Карпат темна (чорна) форма відома як *S. v. carpathicus* Pietruski, 1853 (Шнаревич, 1954).
53. *Spermophilus citellus* (Linnaeus, 1766) (ховрах європейський) — ізольовані поселення на Буковині та у Закарпатті, відомий виключно з рівнинних ділянок (Решетник, 1948).
54. *Spermophilus odessanus* Nordmann, 1840 (ховрах подільський) — відомі знахідки у Прикарпатті, Східні Карпати є південно-західною межею ареалу (Загороднюк, Федорченко, 1995).

Родина Myoxidae Gray, 1825 (вовчкові) — у регіоні мешкають три види трьох родів, садовий вовчок (*Eliomys quercinus*) у Карпатах і на прилеглих рівнинах відсутній.

55. *Dryomys nitedula* (Pallas, 1779) (вовчок лісовий, соня) — у східно-карпатському регіоні відносно рідкісний вид, чисельність ніколи не буває високою.
56. *Myoxus glis* (Linnaeus, 1766) (вовчок сірий або звичайний) — відносно звичайний представник родини, схильний до синантропії; поширений синонім — *Glis glis*.
57. *Muscardinus avellanarius* Linnaeus, 1758 (вовчок горішковий, ліскулька) — нечисельний, але типовий мешканець лісів, найчастіше на вирубках і на межі лісу.

Родина Sminthidae Brandt, 1855 (мишівкові) представлена одним видом.

58. *Sicista betulina* (Pallas, 1779) (мишівка лісова) — рідкісний вид, що майже не відомий на південному макросхилі Карпат, відносно чисельний у субальпіці (Рудышин, 1982а-б).

Родина Spalacidae Gray, 1821 (сліпакові) — ця група рівнинних типово степових та лісостепових видів для регіону в цілому не характерна.

59. *Spalax graecus* Nehring, 1898 (сліпак буковинський) — у власне Карпатах відсутній, край ареалу на Буковині.

Родина Muridae Illiger, 1811 (мишачі) — одна з таксономічно найрізноманітніших груп — вісім видів п'яти родів, серед яких морфологічно близькі види групи «лісові миші» (*Sylvaemus*), які ще нещодавно розглядались у складі роду *Apodemus* і нерідко описувались як один поліморфний вид «*flavicollis*» (Корчинский, 1990; Zagorodnyuk, 1996); карпатські пацюки та хатні миші — типові коменсали, серед яких не зареєстровані ні *Rattus rattus*, ні *Mus spicilegus* (Гіренко, 1950; Загороднюк, 1996а-б).

60. *Apodemus agrarius* (Pallas, 1771) (житник, миша польова) — типовий рівнинно-передгірний вид, що інколи (напр., Боржавські полонини) піднімається до висот близько 1300 м.
61. *Micromys minutus* (Pallas, 1771) (мишка лугова, бадилярка) — рідкісний вид району заповідника, переважно мешкає на рівнинних луках, у горах (вище 400–500 м) не відмічений.
62. *Mus musculus* Linnaeus, 1758 (миша хатня) — типовий коменсал та синантроп, дикі природні популяції у карпатському регіоні невідомі, тримається біля осель, влітку утворює тимчасові природні поселення.
63. *Mus spicilegus* Petenyi, 1882 (миша курганцева) — можливі знахідки на рівнинах як Закарпаття, так і Прикарпаття, насамперед, у Паннонії та на Буковині (Загороднюк, Березовский, 1994; Загороднюк, 1996б).
64. *Sylvaemus sylvaticus* (Linnaeus, 1758) (мишак лісовий) — на рівнині звичайний та чисельний, у горах — рідкісний вид, почасти за цей та наступний види приймають молодих жовтогорлих мишей (Загороднюк, 1993а; Загороднюк, Федорченко, 1993).
65. *Sylvaemus tauricus* (Pallas, 1811) (мишак скакун) — фоновий вид усіх передгірних та гірських районів, де є лісові ділянки, наймасовіший вид ссавців. Поширений синонім — *Apodemus flavicollis* Melchior; вид *S. alpicola* у Карпатах відсутній (Загороднюк, Песков, 1993).
66. *Sylvaemus uralensis* (Pallas, 1811) (мишак чагарниковий) — поширений синонім — *Apodemus microps* Krat. et Ros.; маловідомий нечисельний вид, що представлений у регіоні ізольованими рівнинною (Полушина, Вознюк, 1980; Емельянов та ін., 1987; Корчинский, 1988) та субальпійською (Киселюк, 1993в) популяціями.
67. *Rattus norvegicus* (Barkenhout, 1769) (пацюк мандрівний) — рідкісний у природних кутках вид; меланістичних особин сприймали раніше за *R. rattus*, що відсутній у Карпатах (Турянин, 1986; Загороднюк, 1996).

Родина Cricetidae Fischer, 1817 (хом'якові) — для регіону не характерна.

68. *Cricetus cricetus* (Linnaeus, 1758) (хом'як звичайний) — поширений у передгір'ях, у горах та міжгірних долинах не відмічений.

Родина Arvicolidae Gray, 1821 (норицеві) — представлена 9 видами шести родів, з них *Myodes* — (суб)домінант більшості лісових екосистем; встановлена таксономічна диференціація *Terricola* (*Pitymys* auct.), залишається проблемою таксономія *Arvicola*; один з найпопулярніших об'єктів досліджень; поширений синонім — *Microtidae* Соре (Турянин, 1956, 1987; Довганич, Луговой, 1984; Загороднюк, 1991, 1993б).

69. *Myodes glareolus* (Schreber, 1780) (норець рудий) — єдиний представник роду в Україні; у горах і на рівнині — фоновий вид усіх типів лісу та прилеглих до лісу ділянок; поширена родова назва у старій літературі — *Evotomys*, сучасній — *Clethrionomys* (Татаринів, 1956б).
70. *Ondatra zibethicus* (Linnaeus, 1766) (ондатра звичайна) — інтродукований (близько 1940–1950 рр.) вид, що тепер став невід'ємною частиною всіх біляводних екосистем.
71. *Chionomys nivalis* Martins, 1842 (нориця альпійська, снігурка) — типовий нечисленний мешканець кам'яних розсипів субальпіки Чорногори та Горган; ареал дельтально не картований; часто відносять до *Microtus* Schrank (Татаринів, 1954; Рудьшин, 1975); III кат. ЧКУ.
72. *Arvicola amphibius* (Linnaeus, 1758) (щур водяний, нориця водяна) — рівнинний і колись чисельний вид, тісно пов'язаний у своєму розповсюдженні з водою; поширений синонім — *A. terrestris* L. (Zagorodnyuk, Peskov, 1994; Киселюк, 1997).
73. *Arvicola scherman* (Shaw, 1801) (щур гірський, повх, «водяний щур малий») — звичайно розглядають як підвид (гірська раса) попереднього виду, звичайний вид регіону (Татаринів, 1961; Полушина, Кушнірук, 1962; Загороднюк, 1993б-в; Загороднюк, Песков, 1993); III кат. ЧКУ.
74. *Terricola subterraneus* (Selys-Longchamps, 1836) (нориця підземна) — звичайний, у субальпіці чисельний вид; нерідко відносять до роду *Microtus* Schrank чи *Pitymys* MacMurtrie; карпатська популяція відноситься до 52-хромосомної раси *dacius* Miller (Турянин, 1969; Пилявский, 1970б, 1976; Рудьшин, 1984, 1987; Загороднюк, 1992).
75. *Terricola tatricus* (Kratochvil, 1952) (нориця татринська) — рідкісний вид гірських лісів, за морфологією близький до попереднього; наявність у фауні доведена тільки нещодавно (Загороднюк, 1988, 1989; Загороднюк и др., 1992; Zagorodnyuk, Zima, 1992).
76. *Microtus agrestis* (Linnaeus, 1761) (нориця північна, або темна) — дуже рідкісний вид на рівнині, нечисленний у лісовій зоні, звичайний — у субальпіці, Карпати є найбільш південною межею поширення виду (Пилявский, 1969, 1970а; Рудьшин, 1982а).
77. *Microtus arvalis* (Pallas, 1779) (нориця польова) — звичайний вид рівнин та передгірних лук, що представляє у Карпатах групу видів-двійників «звичайних» норичь; поблизу Карпат ймовірно знахідки 54-хромосомного *M. rossiaemeridionalis* (Загороднюк, 1991).

Leporiformes seu Lagomorpha — Зайцеподібні

Родина Leporidae Fischer, 1817 (заячі) — представлена єдиним видом; біляк зник у Карпатах у XIX ст.; спроби акліматизації у Закарпатті кроля (*Oryctolagus cuniculus* L.) виявились невдалими.

78. *Lepus europaeus* Pallas, 1778 (заєць сірий, русак) — звичайний та відносно чисельний вид ссавців усіх районів Східно-карпатського регіону від прилеглих рівнин до субальпійського поясу.

Рейтинг родин за видовим багатством

Наведений вище список охоплює всі зареєстровані у сучасній фауні Українських Карпат та прилеглих передгірних долин види ссавців. Загалом фауна східно-карпатського регіону включає 78 видів ссавців, що відносяться до 20 родин шести рядів. З них майже 2/3 є звичайними мешканцями гірських масивів. Найбагатшою за числом видів родиною є лиликові (20 видів), далі — кунові (10), норицеві (9), мишачі (8) та мідичеві (7), інші родини представлені 1–3 видами (табл. 2).

Загалом список включає 20 видів (26 %), занесених до «Червоної книги України» (1994). В цілому частка «червонокнижних» видів пропорційна видовому обсягу родин, і лідером у рейтингу виступають лиликові — 7 видів. Найбільш вразливі групи — підковоноси та котячі, кожна з яких представлена двома «червонокнижними» видами. Наявність таких груп — ознака збереженості фауни; проте їх втрата означатиме втрату не тільки кількох видів, але й двох відповідних родин, що суттєво позначиться на оцінках таксономічної різноманітності.

Реальні показники багатства фауни повинні бути скореговані подальшими дослідженнями, однак вже зараз можна стверджувати, що сьогодні наші уявлення про склад фауни можна вважати вичерпними, і вірогідні зміни у таксономічних списках будуть пов'язані не з доповненнями, а, нажалі, з вилученням видів. Незворотні зміни у навколишньому середовищі призводять до зменшення чисельності та скорочення ареалів більшості колись звичайних видів ссавців. Заповідні екосистеми стають останніми осередками автентичної фауни.

Таблиця 2. Рейтинг родин ссавців Східних Карпат за показниками видового багатства
Table 2. Rating of families of East Carpathian mammals using indices of species richness

№ п/п	Родина	Всього видів, абс.	Видів з ЧКУ, абс. (a)	Частка видів з ЧКУ (b)	Індекс багатства, I=ab	
1.	Vespertilionidae	лиликові	20	7	0,35	2,45
2.	Mustelidae	кунові	10	4	0,40	1,60
3.	Arvicolidae	норицеві	9	2	0,22	0,44
4.	Muridae	мишачі	8	0	0,00	0,00
5.	Soricidae	мідичеві	7	2	0,29	0,58
6.	Sciuridae	вивіркові	3	1	0,33	0,33
7.	Cervidae	оленячі	3	0	0,00	0,00
8.	Myoxidae	вовчкові	3	0	0,00	0,00
9.	Rhinolophidae	підковоноси	2	2	1,00	2,00
10.	Felidae	котячі	2	2	1,00	2,00
11.	Canidae	собачі	2	0	0,00	0,00
12.	Erinaceidae	їжакові	1	0	0,00	0,00
13.	Talpidae	крякові	1	0	0,00	0,00
14.	Ursidae	ведмежі	1	0	0,00	0,00
15.	Suidae	кабанячі	1	0	0,00	0,00
16.	Bovidae	маржинові	1	0	0,00	0,00
17.	Sminthidae	мишішкові	1	0	0,00	0,00
18.	Spalacidae	сліпакові	1	0	0,00	0,00
19.	Cricetidae	хом'ячі	1	0	0,00	0,00
20.	Leporidae	заячі	1	0	0,00	0,00
Загалом			78	20	0,26	5,20

ЛІТЕРАТУРА (тільки цитована в цьому розділі, зі списку на с. 52–58)

- Абеленцев В. И. О летучих мышах Закарпатской и других западных областей УССР // Наук. зап. Київського держ. ун-ту. — 1950. — 9, вип. 6. — С. 59–74. — (Тр. зоол. музею. Том 2).
- Абеленцев В. І. Куницеви. — К.: Наук. думка, 1968. — 280 с. — (Фауна України. Вип. 2).
- Абеленцев В. И., Колошеш И. И., Крочко Ю. И., Татаринов К. А. Итоги кольцевания рукокрылых в Украинской ССР за 1939–1967 гг. Сообщ. 1 // Вестн. зоологии. — 1968, № 6. — С. 59–64.
- Абеленцев В. И., Колошеш И. И., Крочко Ю. И., Татаринов К. А. Итоги кольцевания рукокрылых в Украинской ССР за 1939–1967 гг. Сообщ. 2 // Вестн. зоологии. — 1969. — № 2. — С. 20–24.
- Абеленцев В. И., Колошеш И. И., Крочко Ю. И., Татаринов К. А. Итоги кольцевания рукокрылых в Украинской ССР за 1939–1967 гг. Сообщ. 3 // Вестн. зоологии. — 1970. — № 1. — С. 61–65.
- Абеленцев В. І., Підоплічко І. Г., Попов Б. М. Фауна України. Том 1. Ссавці. Вип. 1. Загальна характеристика ссавців. Комахоїдні, кажани. — К.: Наук. думка, 1956. — 448 с.
- Гиренко Л. Л. К вопросу о распространении черной крысы в УССР // Тр. Зоол. муз. Київ. ун-ту. — К., 1950. — 2. — С. 75–95.
- Довганич Я. Е. Хищные млекопитающие Карпатского заповедника // Мат-лы IV съезда Всес. териол. о-ва. — М., 1986. — 3. — С. 12–14.
- Довганич Я. Е. Проблемы учета охотфауны в Украинских Карпатах // Тез. докл. Всесоюз. совещ. по пробл. кадастра и учета животн. мира. — Уфа, 1989. — С. 263–264.
- Довганич Я. О. До проблеми реінтродукції альпійського сурка в Українських Карпатах // Проблеми охорони видів фауни і флори занесених до Червоної книги України. — Миколаїв, 1992. — С. 14–15.
- Довганич Я. Е. О восстановлении ареала альпийского сурка в Украинских Карпатах // Тез. докл. Междунар. совещ. по суркам стран СНГ. — М., 1993а. — С. 12.
- Довганич Я. О. Європейський благородний олень (*Cervus elaphus* L.) в Карпатському заповіднику // Фауна Східних Карпат: Сучасний стан і охорона (Мат-ли Міжнар. конф.). — Ужгород, 1993б. — С. 55–57.
- Довганич Я. О. Чисельність і популяційна структура населення оленів і козуль Карпатського біосферного заповідника // Заповідна справа в Україні. — 1995. — 1. — С. 15–23.
- Довганич Я. О. Кабан у Карпатському біосферному заповіднику // Заповідна справа в Україні. — 1996. — 2. — (у друці).
- Довганич Я. О., Луговой О. А. Учет охотничьих млекопитающих буковых лесов Карпатского заповедника // Рекомендации по выполнению Продовольственной программы СССР в Закарпатской области. — Ужгород, 1984. — С. 206–208.
- Емельянов И. Г., Гайченко В. А., Загороднюк И. В. Находки *Arpodemus microps* на территории СССР // Вестн. зоологии. — 1987. — № 2. — С. 80.
- Емельянов И. Г., Загороднюк И. В. Таксономическая структура сообществ грызунов Восточных Карпат: видовое богатство и таксономическое разнообразие // Фауна Східних Карпат: Сучасний стан і охорона: Мат-ли Міжнар. конф. — Ужгород, 1993. — С. 57–60.
- Загороднюк И. В. Карютип, систематическое положение и таксономический статус *Pitymys ukrainicus* // Вестн. зоологии. — 1988. — № 4. — С. 50–55.
- Загороднюк И. В. Таксономия, распространение и морфологическая изменчивость полевков рода *Terricola* Восточной Европы // Вестн. зоологии. — 1989. — № 5. — С. 3–14.
- Загороднюк И. В. Политипические Arvicolidae Восточной Европы: таксономия, распространение, диагностика. — Киев, 1991. — 64 с. — (Ин-т зоол. АН Укр. / Препр. N 10.91).
- Загороднюк И. В. Особенности географического распространения и уровни численности *Terricola subterraneus* на территории СССР // Зоол. журн. — 1992. — 71, вып. 2. — С. 86–97.
- Загороднюк И. В. Обзор рецентных таксонов *Muroidea* (Mammalia), установленных для территории Украины (1758–1990) // Вестн. зоологии. — 1992. — № 2. — С. 39–48.
- Загороднюк И. В. Идентификация восточно-европейских форм *Sylviaemus sylvaticus* (Rodentia) и их географическое распространение // Вестн. зоологии. — 1993а. — № 6. — С. 37–47.
- Загороднюк И. В. Таксономия и распространение серых полевков (Arvicolini) фауны Украины // Млекопитающие Украины. — Киев: Наук. думка, 1993б. — С. 64–77.
- Загороднюк И. В. *Arvicola scherman* (Rodentia, Arvicolidae) в Прикарпатье // Вестн. зоологии. — 1993в. — № 5. — С. 25.
- Загороднюк И. В. Таксономическая ревизия и диагностика грызунов рода *Mus* из Восточной Европы. Сообщение 1 // Вестн. зоологии. — 1996б. — № 1. — С. 27–44.
- Загороднюк И. В., Березовский В. И. *Mus spicilegus* (Mammalia) в фауне Подолии и северная граница ареала этого вида в Восточной Европе // Зоол. журн. — 1994. — 73, вып. 6. — С. 110–119.
- Загороднюк И. В., Воронцов Н.Н., Песков В.Н. Татранская полевка (*Terricola tatricus*) в Восточных Карпатах // Зоол. журн. — 1992. — 71, вып. 6. — С. 96–105.

- Загороднюк И. В., Мишта А. В. О видовой принадлежности ежей рода *Eginaceus* Украины и прилегающих стран // Вестн. зоологии. — 1995. — № 2–3. — С. 50–57.
- Загороднюк И. В., Песков В. Н. Политипические группы грызунов Восточных Карпат // Фауна Східних Карпат: Сучасний стан і охорона (Мат-ли Міжнар. конф.). — Ужгород, 1993. — С. 63–67.
- Загороднюк І., Ткач В. Сучасний стан фауни та історичні зміни чисельності кажанів (Chiroptera) на території України // Доповіді НАН України. — 1996. — № 5. — С. 136–142.
- Загороднюк И. В., Федорченко А. А. Мыши рода *Sylvaemus* Нижнего Дуная. Сообщение I. Таксономия и диагностика // Вестн. зоологии. — 1993. — № 3. — С. 41–49.
- Загороднюк И. В., Федорченко А. А. Аллопатрические виды грызунов группы *Spermophilus suslicus* (Mammalia) // Вестн. зоологии. — 1995. — № 5–6. — С. 49–58.
- Киселюк О. І. Фауна комаходіних (Mammalia, Insectivora) Карпатського державного національного природного парку // Нац. парки, їх багатофункц. значення і пробл. охор. природи: Тези доп. респ. наук.-практ. конф. — Яремча, 1990. — С. 41–42.
- Киселюк О. І. Еколого-морфологічні особливості двох видів нориць роду *Arvicola* (Rodentia, Arvicolidae) фауни Східних Карпат // Вестник зоологии. — 1997. — **31**, № 5–6. — С. 86–89.
- Коллюшев И. И. Волк Украинских Карпат, его вред и истребление // Докл. и сообщ. Сер. биол. — Ужгород, 1958. — № 2. — С. 20–23.
- Корчинский А. В. Грызуны Украинских Карпат (итоги исследования) // Вопр. охр. и рац. использ. раст. и животн. мира Укр. Карпат. — Ужгород, 1988. — С. 156–173.
- Корчинський А. В. Некоторые морфологические особенности грызунов подрода *Sylvaemus* Украинских Карпат // 5-й съезд Всесоюз. териол. о-ва. — М., 1990. — **1**. — С. 68–69.
- Крочко Ю. И. Материалы по питанию большой ночницы в Закарпатской области // Тез. докл. и сообщ. к 18 научн. конф. Ужгородск. гос. ун-та. Сер. биол. — Ужгород, 1964. — С. 5–7.
- Крочко Ю. И. К вопросу о соотношении полов у некоторых видов рукокрылых Закарпатья // Флора и фауна Укр. Карпат: Тез. доп. міжвуз. ювіл. конф. Ужгород. ун-та. — Ужгород, 1965. — С. 88–90.
- Крочко Ю. І. Матеріали про зимівлю великого підковоноса на території Закарпатської області // Тези доп. та повідомлення до ХІХ наук. конф. Ужгородск. ун-та. Сер. біол. — Ужгород, 1965. — С. 72–74.
- Крочко Ю. І. Про чисельність, користь і охорону кажанів // Про охорону природи Карпат. — Ужгород: Карпати, 1973. — С. 169–172.
- Крочко Ю. І. Фауна хребетних тварин деяких печер та підземель Закарпатської області // Про охорону природи Карпат. — Ужгород: Карпати, 1973. — С. 172–175.
- Крочко Ю. И. О находке ночницы длинноухой (*Myotis bechsteini* Kuhl, 1818) в Закарпатской области // Вестн. зоологии. — 1975. — № 6. — С. 81–82.
- Крочко Ю. И. О некоторых видах рукокрылых Советских Карпат // Биол. аспекты охраны редких видов животных. — М., 1981. — С. 23–28.
- Крочко Ю. И. Сезонные ритмы рукокрылых Карпатского заповедника // Сезон. ритмика природы горн. областей: Тез. докл. I Всесоюз. совещ. по горной экологии. — Л-д, 1982. — С. 172–173.
- Крочко Ю. И. Рукокрылые лесных экосистем Украинских Карпат // Охрана лесных экосистем: Тез. докл. Респуб. науч.-технич. конф. — Львов, 1986. — С. 177–179.
- Крочко Ю. И. Рукокрылые Карпатского заповедника и актуальные проблемы их сохранения // Пробл. изучения и охр. заповедн. экосистем: Тез. докл. научн.-практ. конф., посвящ. 20-летию Карпатского зап-ка. — Рахов, 1988. — С. 110–112.
- Крочко Ю. И. Биология длинноухой ночницы (*Myotis bechsteini*) на западе УССР // Рукокрылые. Мат-лы Всес. совещ. по рукокрылым. — Пенза: Пензенск. пед. ин-т, 1990. — С. 80–82.
- Крочко Ю. И. Рукокрылые Украинских Карпат: Автореф. дис. ... докт. биол. наук. — Киев, 1992. — 34 с.
- Крочко Ю. І. Екологічні аспекти зимньої спячки рукокрылих Українських Карпат // Фауна Східних Карпат: сучасний стан і охорона: Мат-ли міжнар. конф. — Ужгород, 1993. — С. 81–83.
- Мишта А. В. Видовой состав и морфологические особенности *Soricidae* Украинских Карпат // Фауна Східних Карпат: сучасний стан і охорона (Мат-ли міжнар. конф.). — Ужгород, 1993. — С. 85–88.
- Опалатенко Л. К. До діагностики та поширення альпійської бурозубки // Зб. праць Зоол. муз. АН УРСР. — К., 1960. — Вип. 29. — С. 39–44.
- Павлинов И. Я., Россолимо О. Л. Систематика Млекопитающих СССР. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1987. — 285 с. — (Сб. Тр. Зоол. муз. МГУ; Т. 25).
- Пилявский Б. Р. Сезонные миграции пашенной полевки (*Microtus agrestis* L.) на субальпийских лугах Черногоры Украинских Карпат. Сообщ. 1 // Вестн. зоологии. — 1969. — № 4. — С. 36–42.
- Пилявский Б. Р. Сезонные миграции пашенной полевки (*Microtus agrestis* L.) на субальпийских лугах Черногоры Украинских Карпат. Сообщ. 2 // Вестн. зоологии. — 1970а. — № 1. — С. 54–60.
- Пилявский Б. Р. Суточная и сезонная активность подземной полевки (*Microtus subterraneus* Selys-Long.) в высокогорье Украинских Карпат // Вестн. зоологии. — 1970б. — № 2. — С. 24–27.

- Пильявский Б. Р. Питание европейской земляной полевки в высокогорье Советских Карпат // Вестн. зоологии. — 1976. — № 4. — С. 90–92.
- Покин'череда В. Ф. К охране убежища длиннокрыла обыкновенного // Научн. достиж. и разработки молод. ученых — народному хоз-ву. Тез. докл. V науч. конф. молод. ученых и спец. — Ужгород, 1990. — С. 172.
- Покин'череда В. Ф. Новые находки длиннокрыла обыкновенного в Восточных Карпатах // Вестн. зоологии. — 1991. — № 3. — С. 59.
- Покин'череда В. Ф. Рідкісні види рукокрилих Карпатського біосферного заповідника // Екол. основи оптимізації режиму охорони і викор. прир.-запов. фонду: Тез. доп. міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 25-річчю Карпатськ. біосферн. зап.-ка. — Рахів, 1993. — С. 198–199.
- Покин'череда В. Ф. Зимівля рукокрилих на території Кузійського масиву Карпатського біосферного заповідника // Західноукр. зоол. огляд. — 1995. — № 1. — С. 26.
- Покин'череда В., Загороднюк І., Постава Т. та ін. Нічниця довговуха (*Myotis bechsteini*) та кажан північний (*Eptesicus nilssonii*) в Українських Карпатах // Вестн. зоологии. — 1997. — № 5. — (у друці). (видано: Вестн. зоологии. — 1999. — 33, № 6. — С. 115–120).
- Полушина Н. А. Экология, распространение и народнохозяйственное значение семейства куньих западных областей Украинской ССР: Автореф. дис. ... канд. биол. наук. — Львов, 1955. — 22 с.
- Полушина Н. А. Землеройки (Soricidae) Украинских Карпат: их распространение и численность // Фауна Східних Карпат: сучасний стан і охорона: Мат-ли міжнар. конф. — Ужгород, 1993. — С. 96–98.
- Полушина Н. А., Вознюк М. Н. Новые данные по *Apodemus microps* Krat. et Ros. территории СССР // Грызуны. Мат-лы 5 съезда Всесоюз. териол. о-ва (Саратов; Тез. докл.). — М.: Наука, 1980. — С. 37–38.
- Полушина Н. А., Кушнірук В. А. До систематичного положення і екології малого водяного шура *Arvicola terrestris scherman* // Вісн. Львів. держ. ун-ту. Сер. біол. — 1962. — Вип. 1. — С. 83–91.
- Решетник Є. Г. Систематика і географічне поширення ховрахів (*Citellus*) в УРСР // Тр. Ін-ту зоол. АН УРСР. — 1948. — 1. — С. 84–113.
- Рудьшин М. П. К распространению землероек в Украинских Карпатах // Флора и фауна Карпат. — М.: Изд-во АН СССР, 1963. — Вып. 2. — С. 212–217.
- Рудьшин М. П. Количественная характеристики питания снежной полевки (*Microtus nivalis* Mart.) Украинских Карпат // Вестн. зоологии. — 1975. — № 5. — С. 82–84.
- Рудьшин М. П. Репродуктивные особенности популяций темной и подземной полевки в основных биогеоценозах Карпат // Третий съезд Всесоюз. териол. о-ва. — М.: ИЭМЭЖ АН СССР, 1982а. — 1. — С. 224–225.
- Рудьшин М. П. К экологии карпатской популяции лесной мышовки // Вестн. зоологии. — 1982б. — № 2. — С. 63–65.
- Рудьшин М. П. Структура популяции подземной полевки в основных биогеоценозах Карпатского высокогорья // Биоценол. исслед. на Украине... — Львов, 1984. — С. 137–138.
- Рудьшин М. П. Экология подземной полевки в Украинских Карпатах // Хомяковые фауны Украины. — Киев, 1987. — С. 6–11. — (Ин-т зоол. АН УССР / Препр. № 7.87).
- Сеник Г. Ф. Про характер змін деяких діагностичних ознак кутор (*Neomys*) // Пробл. розв. прир. і точн. наук. — Львів: вид-во Львів. ун-ту, 1964.
- Сеник Г. Ф. Нова форма крота Українських Карпат // Доп. АН України. — К., 1965. — № 5. — С. 674–676.
- Сеньк А. Ф. Бурозубка альпийская Украинских Карпат // Вестн. зоологии. — 1967. — № 4. — С. 58–64.
- Сеньк А. Ф. Бурозубка обыкновенная (*Sorex aganeus* L.) Украинских Карпат // Вестн. зоологии. — 1972. — № 3. — С. 67–71.
- Сеньк А. Ф. Морфологические особенности крота обыкновенного (*Talpa europaea* L.) из Западных областей Украины // Вестн. зоологии. — 1974. — № 3. — С. 24–27.
- Слободян А. А. К вопросу о питании карпатского бурого медведя // Вестн. зоологии. — 1975. — № 5. — С. 11–16.
- Слободян А. А. Экология и этология бурого медведя в Украинских Карпатах // Изученность териофауны Украины, ее рациональное использование и охрана. — Киев: Наук. думка, 1988. — С. 34–46.
- Слободян А. А., Гуцуляк М. Р. К экологии карпатского бурого медведя в зимний период // Зоол. журн. — 1976. — 55, вып. 5. — С. 755–760.
- Сокур І. Т. Звірі Радянських Карпат і їх господарське значення. — К.: Вид-во АН УРСР, 1952. — 68 с.
- Татаринов К. А. К распространению и биологии снежной полевки в Восточных Карпатах // Бюл. МОИП. — 1954. — 59, вып. 1. — С. 23–27.

- Татаринів К. А. О роющій діяльності малої водяної полевки на субальпійських луках Карпат // Зоол. журн. — 1961. — **40**, вип. 5. — С. 786–788.
- Татаринів К. А. Распространение малого подковоноса (*Rhinolophus hipposideros* Bechstein) на западе УССР // Вестн. зоологии. — 1972. — 5. — С. 82–84.
- Ткач В. В. Новые находки рукокрылых, занесенных в Красную книгу УССР // Вестн. зоологии. — 1987. — № 5. — С. 86.
- Турачин И. И. Эколого-систематический обзор подсемейства полевок (Mammalia, Microtinae) Закарпатской области // Науч. Зап. / Ужгород. ун-т. — 1956. — **21**. — С. 81–91.
- Турачин И. И. Рысь в Украинских Карпатах // Охота и охот. хоз-во. — 1966. — № 7. — С. 15.
- Турачин И. И. Об экологии подземной полевки *Microtus (Pitymys) subterraneus subterraneus* de Selys Longch в Украинских Карпатах // Вопр. охр. прир. Карпат. — Ужгород: Карпаты, 1969. — С. 222–237.
- Турачин И. И. До екології лісового kota в Українських Карпатах // Про охорону природи Карпат. — Ужгород, 1973. — С. 191–195.
- Турачин И. И. Промислові звірі Радянських Карпат. — Ужгород, 1974. — 90 с.
- Турачин И. И. Хутрово-промислові звірі та мисливські птахи Карпат. — Ужгород, 1975а. — 176 с.
- Турачин И. И. Экологические особенности и современное состояние карпатских популяций диких парнокопытных // Копытные фауны СССР. Экология, морфология, использование, охрана. — М.: Наука, 1975б. — С. 26–27.
- Турачин И. И. Современное состояние и охрана Карпатской популяции средневропейского лесного kota // Экол. основы и рац. использ. хищн. млекопит. — М., 1979. — С. 255–256.
- Турачин И. И. Современное состояние некоторых видов хомяковых на территории между верховьями Днестра и Тисы // Хомяковые фауны Украины. — Киев, 1987. — С. 3–6. — (Ин-т зоол. АН УССР / Препр. № 7.87).
- Турачин Я. И. О возможности реакклиматизации альпийского сурка на Украинских (Советских) Карпатах // 4-й съезд Всесоюз. териол. о-ва. — М.: ИЭМЭЖ АН СССР, 1986. — **3**. — С. 224–225.
- Шнаревич І. Д. Горизонтальні і вертикальні міграції карпатської білки // Наук. Зап. Чернівецьк. ун-ту (сер. біол.). — 1954. — **15**, вип. 4. — (цит. за: Татаринів, 1956).
- Turayin I., Koljusev I. Occurrence of the Lynx in the Ukrainian Carpathians // Acta Sci. Nat. Acad. Bohemoslov. — 1968. — **2**, N 5–6. — P. 236–240.
- Zagorodnyuk I. V. Sibling species of mice from Eastern Europe: taxonomy, diagnostics and distribution // Доповіді НАН України. — 1996. — N 12. — 166–173.
- Zagorodnyuk I. V. Horseshoe Bats (*Rhinolophidae*) in Ukraine: preliminary results of first special study // Proc. First Intern. Conf. on the Carpathian bats (7–8.12.1996, Krakow). — Krakow, 1997. — (in press).
- Zagorodnyuk I., Peskov V. Morphological variability, taxonomy and biogeography of East European water voles, Genus *Arvicola* // Z. Säugetierk. — 1994. — **59**. — S. 51–52. — (Deutsche Gesellschaft für Säuget., 68 Jahrestagung in Wien).
- Zagorodnyuk I. V., Zima J. *Microtus tatricus* (Kratochvil, 1952) in the Eastern Carpathians: Cytogenetic Evidence // Folia Zool. — Brno, 1992. — **41**, N 2. — P. 123–126.